

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ

ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ

1. Датум и орган који је именовео комисију

Комисију је именовало Наставно-научно веће Филолошког факултета на седници одржаној 15. марта 2017. године. Број одлуке

2. Састав комисије са знаком имена и презимена сваког члана, звања, назива уже научне области за коју је изабран у звање, датума избора у звање и назив факултета, установе у којој је члан комисије запослен:

1. Др Марија Мандић, виша научна сарадница, антрополошка лингвистика, изабрана у звање 25. јануара 2017, Балканолошки институт САНУ
2. Проф. др Едита Андрић, редовни професор, Општа и мађарска лингвистика, изабрана у звање редовног професора 20. новембра 2008, Филозофски факултет у Новом Саду
3. Доц. др Мирјана Ћорковић, доцент, Романистика, изабрана у звање 28. априла 2015.

II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

1. Име, име једног родитеља, презиме:

Мр Моника (Михаило) Бала

2. Датум рођења, општина, република:

05.03.1975, Звездара, Србија

3. Датум одбране, место и назив магистарске тезе:

26.05.2004, Филолошки факултет у Београду, „Рецепција Хамвашевих дела *Филозофија*“

вина и Невидљиво збивање у српској култури“

4. Научна област из које је стечено академско звање магистра наука:

Наука о књижевности, мађарска књижевност

III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

„Аутобиографски наративи буковинских Мађара у Банату“

IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Навести кратак садржај са знаком броја страна поглавља, слика, шема, графика и сл.

Докторска дисертација „Аутобиографски наративи буковинских Мађара у Банату,“ кандидаткиње мр Монике Бала, обухвата 313 куцаних страна. Подељена је на шест основних јединица: 1. Уводна запажања (стр. 1-8); 2. Методолошки оквир истраживања (стр. 9-47) са потпоглављима: Квалитативно истраживање; Методе прикупљања података; Квалитативни интервју; Биографски метод; Теренско истраживање; Интервју; Аутобиографски интервју; Дијалошки процес у креирању значења у интервјуу; Протокол; Транскрипција; Конвенција транскрипције; Усмена и писана форма језика; Усмена историја; Аутентичност жанра усмене историје; Животна прича; Етичка питања усмене историје; 3. Историја заједнице – Досељавање из Ердеља (стр. 51-94) са потпоглављима: Сикулицидиум; Молдавија; Буковина; Чанго Комисија – Пресељење Мађара; Долазак на подручје доњег Дунава; Миграције у Америку; Бачка; Јужнобанатски Секелји – Скореновац, Војловица и Иваново; Скореновац - Székelykeve; Војловица - Hertelendyfalva; Иваново - Sándoregyháza; Традицијска култура; Бетлемари; Певање девојкама; Дан ситних светаца; Народни ускршњи обичаји; Духови или Педесетница; Кирвај; Просидба, отмица девојке, сватови; Свадба; Крштење, Сахрана. 4. Језик буковинских Мађара (стр. 96-148) са потпоглављима: Језик мањине; Употреба језика буковинских Секелја у вишејезичној средини; Језик и идентитет у вишејезичној средини; „Soha nem kaptam kritikát, kaptam baksist“ – „Никада нисам добила критику, добијала сам бакшиш“; Гамперсове дискурсне стратегије; Модел маркираности Керол Мајерс-Скотон; Прекључивање и мешање кодова; Раслојавање или диференцијација језика; Језик буковинских Секелја; Гласовне карактеристике; Морфолошке карактеристике; Дијалекатске речи и изрази; Језички ставови; Језик и моћ; Положај и права мањинских језика; Замена језика. 5. Сећање, наратив, идентитет (стр. 153-191) са потпоглављима: Сећање; Индивидуално и колективно сећање; Аутобиографско сећање; Сећање и селф; Морис

Албваш: реконструкција сећања; Етнички идентитет; Национални идентитет/Етнички идентитет; Дискурзивна конструкција етничког идентитета; Етнички наративни идентитет; Наративи о пореклу; Наративи о досељавању из Ердеља; Хумор као елемент етничког дискурса; Ласло Петер – „Eszembe jutott egy humor“ – „паде ми на памет један виц“; Нарације о сопству кроз утицај различитости; Концепт „другог“; Родне разлике у наративима. 6. Анализа наратива (стр. 198-273) са потпоглављима: Наративни заокрет; Наративи личног искуства; Улога истраживања у креирању наратива; Анализа наратива личног искуства; Лабовљева теорија наратива личног искуства; Одступање од основне приповедне синтаксе; Интензификатори; Компаратори; Корелативи; Експликативи; Анализа наратива: просидба и брак; „Semmi szépre nem emlékszek“ – „Не сећам се ничега лепог“; Кварење веридбе; Однос моћи; Отмица девојке; Аутобиографија – између живота и фикције?; Аутобиографија и прелаз ка усменим жанровима; Приче о животу у трећем лицу једнине; Темпорални аспекти аутобиографске наратије; *Nachträglichkeit* и наратив; Женетова теорија приповедања; Раздвајање фикционалних и нефикционалних жанрова у анализи дискурса; Женетов приступ наративном тексту; Фокализација; Глас; Женетова наратолошка анализа времена; Редослед; Трајање; Учесталост; „De én mindenre visszaemlékszek“ – „Али ја се свега сећам“. 7. Закључак (стр. 274-281). После закључка приложен је Списак литературе (стр. 282-306) који садржи 326 библиографских јединица, међу којима су монографије, студије и текстови из академских публикација. На крају дисертације налази се Апендикс 1: „Сагласност за учествовање у истраживачком раду“ (стр. 307) и Апендикс 2: „Пример протокола“ (стр. 308-3012). Докторска дисертација је у целости написана у складу са пропозицијама писања и објављивања научног рада.

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Комисија сматра да је наслов рада јасно и прецизно формулисан и у складу је са тематиком и садржајем дисертације. У уводном поглављу кандидаткиња образлаже свој избор теме, те указује на специфичност положаја мањинске заједнице буковинских Мађара, као и на интердисциплинарност приступа у истраживању, који обједињује знања из историје, антрополошке лингвистике и наративне теорије. Дат је кратак преглед досадашњих истраживања, изложене су основне претпоставке и циљеви истраживања. Избор заједнице буковинских Мађара начињен је најпре из разлога што је ова заједница један специфичан вид мањинске заједнице. Наиме, реч је о заједници мађарске дијаспоре из Буковине, која се за разлику од староседелаца мађарске мањине на подручју Војводине, досељава у другој половини 19. века, и тиме формира посебну групу мањинске заједнице Секелъ Мађара у

оквиру већ постојећег мањинског мађарског народа на том подручју која је у дисертацији названа „дијаспора у дијаспори“.

У другом поглављу кандидаткиња образлаже методологију истраживања. Најпре се наводе методе које су примењене у истраживању, а затим је дат општи преглед квалитативних истраживања, и метода прикупљања података, са посебним освртом на дефинисање квалитативног интервјуа. Размотрен је биографски метод који је примењен у истраживању укључујући искуства са теренског истраживања, уз детаљан опис интервјуа и метода транскрипције. Указује се на питање вишегласја у интерпретацији, који подразумева да се наратив обликује у заједничком динамичком дијалошком односу и креацију истраживача и саговорника.

Треће поглавље полази од историјског прегледа заједнице, како би се указало на јединствену ситуацију етничке мањине секељских Мађара, досељеника из Буковине, који се налазе у специфичном положају у покрајини и који се издвајају не само од већинског српског становништва, већ и од мађарског живља у Војводини. Ова мала етничка заједница чини потомке досељеника из Ердеља, која се преко Молдавије, а затим Буковине, коначно доселила у јужнобанатски округ у другој половини 19. века (1883-1886) у насеља Војловицу (мађ. Herteledyfalva), Скореновац (мађ. Székelykeve), и Иваново (мађ. Sándoregyháza). Наративи буковинских Мађара представљају жанровску специфичност и тематски се могу свести на проблем појединца у датом културно-историјском раздобљу као последице околности доба и породичних сећања. У животним причама се могу препознати заједничке црте и теме у којима се смењују аутобиографске приче и колективни наративи о досељавању и пореклу заједнице, као и истицање важности традицијске културе и културног континуитета у формирању њиховог идентитета. Сходно томе, дат је кратак преглед културног наслеђа, обичаја и ритуала који се још у заједници одржавају, и оних који се губе, а опстају само у памћењу припадника заједнице. Четврто поглавље обједињује неколико питања о језику припадника заједнице. Најпре је указано на статус и положај мађарског језика у Војводини. Посебно су истакнути ставови говорника о положају свог матерњег језичког варијетета у односу на језик већине, као и на стандардни мађарски језик. Језик мањине је у процесу сталне промене, која се осећа између говорника старије и млађе популације, говор првих је архаичан и традиционалан, док се говор других приближава стандардном језику. Услед утицаја доминантног стандардног језика, већина говорника мањинског језика млађег нараштаја све више усваја коришћење званичног језика већине не само у јавној сфери, већ и међу собом у сфери приватног живота,

a већ инкорпорисање елемената званичног језика у разговору, и мешање и прекључивање кодова јасни су показатељи несигурне будућности одржања мађарског језика. Једно од питања које је кандидаткиња поставила у истраживању јесте на који начин се формира идентитет припадника мањинске заједнице у вишејезичној и мултиетничкој средини. У истраживању је показано да је дијалогски карактер кључна одлика људског живота и да се кроз однос са Другим дефинише идентитет. Кандидаткиња у раду показује како се гради идентитет у мултиетничкој средини и закључује, сходно постојећим теоријама (Hall 1996) и сопственим виђењима, да се идентитет конструише кроз утицај различитости (Taylor 1994), где долази до језичких утицаја и коришћења паралелно двају или више језика, или елемената другог језика. Секељска заједница са својим особеним дијалектом окружена је већинских језиком и другим мањинским језицима, те је подложна међујезичким утицајима. У раду се говори о једној наизглед контрадикторној ситуацији у којој секељски дијалекат буковинских Мађара опстаје поред велике временско-просторне удаљеност од матичне земље и језика. У питању је време од сто тридесет година које конзервира језик предака, док се с друге стране примећује и улазак у ново време које доноси нове промене у језику. Резултати истраживања показали су да су језик и етничитет једни од доминантних маркера идентитета, и да се етнички идентитет испољава кроз митове о Буковини, земљи предака, као и кроз исказе о статусу припадника заједнице у покрајини и њиховог језика. Данас се већ и у оваквој хомогеној средини богатог културног наслеђа, буковински секељски језик квари и полако губи. Заједно са постепеним прекидањем преношења народних обичаја са родитеља на децу, појачана је асимилација млађег нараштаја у културу већине. Сходно томе, губи се етничка идентификација, и долази до осиромашења језичког блага и постепеног заборављања културних традиција.

Пето поглавље обухвата неколико тема у којима се разматрају питања односа сећања и идентитета, као и обликовање личног и колективног сећања. Најпре је размотрена теорија сећања и дат је покушај одговора на питање на који начин прошлост утиче на конструкцију идентитета. Закључено је да се у аутобиографским наративима могу издвојити две врсте запамћеног садржаја. У прву групу спадају садржаји који се односе на сопствену животну причу појединца, и ту спадају сећања о ономе што су саговорници непосредно доживели, а другу групу чини све што је постгенерација у свом социо-културном и породичном окружењу научила о прошлости. Овде говоримо о појмовима француског социолога Мориса Албваша: индивидуално и колективно сећање (Halbwachs 1992). Даље је размотрено питање процеса обликовања личног и колективног идентитета. Показано је да припадници етничке

заједнице у својим аутобиографским наративима укључују и ‘наслеђене’ наративе када говоре о пореклу заједнице, о земљи предака, о досељавању. Кандидаткиња закључује да, будући да су мит о заједничком пореклу, заједничко историјско сећање, ‘завичај’ (Smith 1991: 21), једни од главних наратива етничке заједнице, аутобиографски дискурс се прожима с колективним наративима и добија форму полиглосичног, хибридног текста, који се креће на оси између индивидуалног и колективног. У поглављу се показује како лични аутобиографски наративи припадника заједнице постају уједно и етнички, групни наративи који се базирају на колективном сећању и деле исти наративни образац враћајући се на почетке у тежњи да одговоре на питања ‘ко смо’ и ‘одакле потичемо’. Долази се до закључка да наративи о пореклу доприносе формирању идентитета. Посебно је размотрен проблем концепта Другог и указано је да наши индивидуални идентитети значајно зависе од дијалогског односа са другима у којем интегрисемо и мењамо своју културну баштину и усвајамо баштину других људи. Као последица коегзистенције са другим народима и групама, култура Секеља носи трагове заједничког живота са разним културама и пре досељавања у јужнобанатску област, а доласком на данашње подручје, показује се на који начин се гради идентитет припадника заједнице у суживоту са другим заједницама, српском, немачком, словачком, палћанском. Кандидаткиња се такође осврнула и на питање родне идентификације буковинских Мађара. Полази се од родно детерминисане анализе, те се покушава одговорити на питања: до које мере су мушке и женске усмене аутобиографије и сећања састављени различитим моделима у конструкцији животних прича. На који начин се могу интерпретирати сличности и разлике између мушких и женских аутобиографија и на који начин се испољавају сличности тамо где колективна генерацијска сећања утичу на формирање схематизованих наратива. Показано је да се аутобиографски наратив одликује вишегласном ситуацијом у којој се сједињују лични дискурс и дискурс заједнице. Будући да циљна група истраживања припада старијој популацији, носиоцима генерацијског идентитета, наративи жена и мушкараца носе заједничке одлике и колективне теме једне генерације. У последњем поглављу се још једном разматра тема родних разлика, где се у анализи наратива указује на карактеристичне теме које се издвајају у наративима женског дела заједнице, а то су теме просидбе и брака. Шесто поглавље разматра неколико нових јединица. Указује се на дијалогски карактер у интерпретацији и обликовању наратива, где је улога истраживача важна у конструисању приче. У аналитичком делу циљ је био да се покаже како је могуће применити анализу теорије фикције на усмене аутобиографске приче, те да их је могуће сагледати средствима

књижевне теорије као продукте наративизације. У анализи се долази до закључка да наратив није репрезентација објективне реалности, већ је само једна њена верзија, једна од многих могућих тачки гледишта. Наративи личног искуства су селектовани и реконструисани извештаји наратора који зависе од животног тренутка и од ситуације, те се њихово значење мења и формира у различитим временима и контекстима. У теоријско-аналитичком делу рада постављен је теоријски оквир у којем је примењена анализа наратива личног искуства и наратолошка анализа која је остала у границама традиционалних појмова. У анализи наратива личног искуства кандидаткиња се ослања на Лабовљев модел анализе структуре усмених наратива. Издвојени су карактеристични наративи женске популације о брачним везама у којима се приказују преломни тренуци пре и након склапања брачне заједнице. Показано је да се наративи уклапају у Лабовљев модел, од којих евалуација има истакнуту улогу. Приповедачки дискурс женске популације оријентисан је ка породици и статусу жене у брачној заједници. Теме које се издвајају и повезују већину женских наратива јесу просидба и брак као доминантни обрасци у којима саговорнице реферишу на своја искуства где долази до слободног испољавања њихових емоција и ставова. У личним искуствима саговорница често се испољавају потиснути проблеми и емоције из ране младости које оне не могу да прихвате ни данас и које долазе до јасног изражаја у интервјуу. Односи међу партнерима одређени су патријархалним традицијским моделима. Један од циљева истраживања био је утврђивање дистинкције између аутобиографије као нефикционалног текста и као фикционалног или књижевног дела. У овом поглављу је, такође, дат кратак осврт на аутобиографско наслеђе, као и дефинисање аутобиографије као референцијалног и књижевног дискурса. Узети су у обзир друштвени и културолошки аспекти аутобиографског жанра и указано је на прелаз ка усменим антрополошким жанровима животних прича који се обликују у динамици доживљеног и замишљеног. Аутобиографија се посматра као категорија отворена разнородним тумачењима, као гранични жанр, у многим теоријама дефинисан као жанр у којем се преплићу истина и фикција. Један од циљева дисертације била је примена наратолошког модела француског теоретичара Жерара Женета у анализи усмених аутобиографских наратива. Сходно томе, у теоријском уводу приказани су теоријски појмови неопходни за наратолошку анализу. Говори се о наративима у првом лицу једине који се добро уклапају у Женетову теоријску поставку. Један од кључних појмова анализе јесте наратор - саговорник. Наратор је у случају усмених аутобиографских текстова јунак или централни лик приче коју приповеда. Закључује се да је заједничко свим анализираним наративима истицање неког значајног тренутка у животу, често кризног

тренутка. Приповедање тече из перспективе главног јунака – наратора, који преноси догађаје из унутарње фокализације уз откривање својих мисли, одлука, осећања и уз смењивање садашњег и прошлог времена у приповедању. Саговорници се у реконструисању свог живота у великој већини служе првим лицем једнине чиме излажу јединство у свом животном току. Приповедање у првом лицу једнине, које је карактеристично за аутобиографско приповедање, омогућује да исказ везан за субјект јасније буде изражен него приповедањем у трећем лицу, приказујући јасније субјективно наличје објективног животног процеса. Субјективно искуство стварности се очитује директно у сећању приповедајућег ја за кога су проживљени догађаји још увек пред очима. Приказ времена даје се из приповедне структуре. Наратор аутодијегетичког приповедања има преглед над свим прошлим развојним фазама приповеданог ја и може се држати хронологије догађаја, али може и одступити од ње. Уопштено гледајући, наратор може приказати цео живот све до тачке у којој се приповедано ја у потпуности преклапа са приповедајућим, тј. нестаје разлика између њих, чиме се враћају искуства из прошлости у садашњост и разматрају се животне околности у перспективи некад-сад уз рефлексije и антиципацију будућности. На тај се начин, наратор аутобиографског приповедања приближава свезнајућем приповедачу који сагледава догађаје често уз увид у размишљања и поступке других ликова. Сходно томе, за крај поглавља од посебног значаја је било важно издвојити поступак удвајања временске димензије и кроз хабитуалне наративе указати на ситуирање садашњости у временској секвенци садашњост-прошлост које се повезују каузалним односима. Посебно су размотрене временске димензије аутобиографског дискурса и улога темпоралности. Показало се да је већина аутобиографија везана за разумевање темпоралности. Издвојени су примери животних наратива који показују анахрони редослед где наратори у analeпси разбијају ток приче и враћају се на раније догађаје. Показано је да су аутобиографије динамички вишеслојни темпорални процеси у којима се повезују сећања у модел ‘прошлост – садашњост’. На крају кандидаткиња указује на значај концепта *Nachträglichkeit*, који се у наративима препознаје као метод касног увиђања са функцијом спознаје и обликовања даљег животног пута. У закључним разматрањима кандидаткиња резимира преглед циљева истраживања према поглављима указујући на најважније одговоре до којих је у раду дошла.

VI Списак научних и стручних радова који су објављени или прихваћени за објављивање на основу резултата истраживања у оквиру рада на докторској дисертацији уз напомену:

1. Бала, М. (2010) „Тамо где се културе сусрећу: Нарације о сопству кроз утицај различитости. Животне приче мађарске дијаспоре у Војловици.“ у Суботић, Љ. и Живанчевић-Секеруш. ур., Зборник радова Петог међународног интердисциплинарног симпозијума "Сусрет култура", одржаног 1. децембра 2009., књига 1, Нови Сад: Филозофски факултет, 395-402.
2. Бала, М. (2012) „Родне разлике у комуникацији: Животни наративи Мађара у Војловици“, у Лопичић, В. и Мишић Илић, Б. ур., Зборник радова Језик, књижевност, комуникација: Књижевна истраживања, одржаног 15-16. априла 2011., Ниш: Филозофски факултет, Универзитет у Нишу, 409-418.
3. Бала, М. (2015) „Дискурзивна конструкција етничког идентитета у усменим аутобиографијама буковинских Мађара“, у Лопичић, В. и Мишић Илић, Б. ур., Зборник радова Језик, књижевност, дискурс: Књижевна истраживања, 25-26. април 2015., Ниш: Филозофски факултет, Универзитет у Нишу, 153-162.
4. Бала, М. (2016) „У потрази за значењем у аутобиографским наративима банатских Секелја“, у Лопичић, В. и Мишић Илић, Б. ур., Зборник радова Језик, књижевност, значење: Књижевна истраживања, 24-26. април 2016., Ниш: Филозофски факултет, Универзитет у Нишу, 69-79.
5. Бала, М. „Сећање и нарација: временска димензија у животним причама буковинских Мађара“ рад у штампи презентован на научном скупу Језик, књижевност, време , Филозофски факултет, Универзитет у Нишу 22-23. април 2016.

Навести називе радова, где и када су објављени. У случају радова прихваћених за објављивање, таксативно навести називе радова, где и када ће бити објављени и приложити потврду о томе.

VII ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Закључке до којих је дошла кандидаткиња изложила је јасним и прегледним научним стилем. Важност овог истраживања јесте у указивању на мањинску заједницу са етничким

корпусом који је у протеклим деценијама у сталном опадању услед бројних фактора као што су негативан прираштај, висок морталитет, иселјавање и одмакло старење, али и поред опадања броја становништва, потомци миграната у наративима показују да пренос усмене традиције и културе још увек функционише и тиме чини ову заједницу живом. Иако је истраживање било усмерено на аутобиографске наративе, кандидаткиња је дошла до значајног налаза о преплитању аутобиографских и колективних наратива, о њиховој међусобној дијалогичности и условљености. Будући да се ради о мањинској заједници, наглашена је етноцентричност дискурса, што даље утиче и на етноцентричност аутобиографских наратива. Кандидаткиња је показала да су наративи добијени током теренских истраживања сложени текстови, који се одликују хибридношћу, метатекстуалношћу и интертекстуалношћу.

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА НАПОМЕНА:

Кандидаткиња је извела једно слојевито истраживање и у важности теме, у теоријско-интерпретативном смислу дала оригиналан научни допринос. На овај начин кандидаткиња је дошла до иновативних закључака који чине основу за даљи рад и истраживање теме буковинских Мађара у Банату. Докторска дисертација „Аутобиографски наративи буковинских Мађара у Банату“ има за циљ да допринесе недовољној истражености мањинске мађарске заједнице секељског порекла, као и да укаже на значај квалитативних теренских истраживања. Дисертација се заснива на оригиналној теренској грађи и представља значајан допринос теренским антропо-лингвистичким истраживањима у Србији. Дисертација је интердисциплинарна, кандидаткиња користи методе антрополошке лингвистике, етнографије, хунгаролошке лингвистике, наративне анализе, теорије сећања и студија етничког идентитета. Дисертација попуњава празнину у истраживању мађарских заједница на подручју јужног Баната и представља допринос у теорији наратива, указујући на сложени однос колективног и индивидуалног у аутобиографским наративима.

X ПРЕДЛОГ:

На основу свега изложеног, сматрамо да је мр Моника Бала обрадом теме под насловом „Аутобиографски наративи буковинских Мађара у Банату“ сачинила вредно научно дело које даје оригиналан допринос науци. На основу укупне позитивне оцене докторске дисертације, Комисија предлаже Наставно-научном већу Филолошког факултета да прихвати ову докторску дисертацију, а кандидаткињи одобри приступ усменој одбрани рада.

ПОТПИСИ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ

Др Марија Мандић, виша научна сарадница

Проф. др Едита Андрић, редовни професор

Доц. др Мирјана Ћорковић, доцент